

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בתנ"ך

מועד הבחינה: קיץ תשע"ח, 2018; מספר השאלון: 1281

פרק ראשון: היסטוריוגרפיה ונבואה

שאלה 1

סעיף א

(1) החטא שחטא שלמה בזקנתו היה לכתו אחרי אלילים זרים. הגורם לחטא היה נישואי שלמה לנשים נכריות: "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלוהים אחרים..."

(2) בעקבות חטאי שלמה התרחש פילוג הממלכה לשתי ממלכות: ישראל ויהודה.

סעיף ב

(1) בפרק י' מתואר הקשר של שלמה עם אשה נכריה, מלכת שבא שבאה לבקר אצל שלמה ולקשור עמו קשרי מסחר. קשר זה מוצג באור חיובי ושלמה מתואר כמלך מכובד על עמים רבים. לעומת זאת בפרק י"א מתוארים הקשרים של שלמה עם נשיו הנכריות באופן שלילי בכך שהן אלו שגרמו לו לחטוא.

(2) המטרה של הכותב היא להציג את דמותו של שלמה כאדם מורכב, הוא אמנם מלך חכם וצדיק אבל גם חוטא וטועה לעתים ככל אדם.

סעיף ג

(1) בפסוקים 4,6 דוד מוזכר לצורך השוואה עם שלמה בנו: שלמה חוטא בניגוד לדוד אביו.

בפסוקים 12-13 דוד מוזכר כדי להסביר שבזכות דוד, שלמה זוכרה ל"גמול לדורות" וקריעת הממלכה לא תתרחש בימיו אלא בימי בנו.

(2) ירבעם מוזכר בפרק ט"ז לצורך השוואה עם חטאי אחאב, כלומר כמו הסיבה שבגלל דוד הוזכר בפסוקים 4,6 במלכים א' י"א. המחבר מדגיש שאחאב חטא מאוד, אפילו יותר מירבעם.

סעיף ד

(1) ההסבר לדברי הנשיא ריבלין בפרקנו: שלמה המלך מבצע פעולות רבות כדי לבסס את ממלכתו. לשם כך הוא מעביד את העם בעבודות קשות שגרמו לכך שחלק מן השבטים יחוו מקופחים ביחס לשבט יהודה (השבט של שושלת דוד ושלמה) שאותו המלך העביד פחות. כך יוצא שדוקא הפעולות לביסוס הממלכה גרמו בסופו של דבר לשבירת הסולידריות בין שבטי ישראל.

(2) המעשה הסמלי הוא קריעת הבגד ל-12 קרעים ונתינת 10 קרעים לירבעם בן נבט. מעשה זה ממחיש את פילוג הממלכה כי 12 הקרעים מסמלים את 12 שבטי ישראל, 10 שבטים יהיו תחת שלטון ירבעם והנותרים יישארו תחת שלטון בית דוד: "הנני קורע את הממלכה... ונתתי לך את עשרה השבטים..."

שאלה 2

סעיף א

(1) האירוע המתואר הוא חורבן ממלכת ישראל ע"י מלך אשור, וגלות עשרת השבטים בשנת 722 לפני הספירה.

(2) הסיבה הדתית היא חטאי העם והושע מלך ישראל ביחסם לה'. הסיבה הריאלית היא שהושע בן אלה מלך ישראל מרד במלך אשור והפסיק לשלם לו את המיסים.

סעיף ב

(1) לפי נוסח המסורה ניתן להבין שהושע לא היה מלך חוטא כל כך כמו המלכים שהיו לפניו. ולפיכך הקושי הוא מדוע דוקא בתקופתו התרחש חורבן הממלכה?

הנוסח של תרגום השבעים פותר את הקושי כי לפי נוסח התרגום הושע היה המלך החוטא ביותר מכל המלכים שקדמו לו. ולכן ניתן להבין מדוע דוקא בימיו התרחש החורבן כעונש על התנהגות זו.

(2) גירסת תרגום השבעים לא עולה בקנה אחד עם הנאמר בפסוקים 7-17. בפסוקים 7-17 מתוארים חטאי העם לאורם דורות רבים שהתחילו כבר לאחר יציאת מצרים. לפי תיאור זה חורבן הממלכה הוא עונש על החטאים המצטברים לאורך כל הדורות ולא רק על חטאי הושע בן אלה.

סעיף ג

(1) הנימוק הראשון: המרד של שבטי הצפון בשושלת בית דוד. הנימוק השני: חטאיו של המלך ירבעם שחטא והחטיא גם את העם בעבודת אלילים.

(2) הסופק המקראי מטיף מוסר גם לאנשי יהודה מכיוון שגם הם חוטאים ויש צורך להזהיר אותם מפני גורל דומה לגורל ממלכת ישראל שנחרבה: "גם יהודה לא שמר את מצוות ה'..."

סעיף ד

(1) מדיניות ההגליה של אשור היא מדיניות קשה ותקיפה של פיזור אוכלוסיין. מלך אשור מגרש את 10 השבטים מישראל ובמקומם מביא לארץ אנשים ממקומות אחרים שכבש. מטרת מדיניות זאת היא למנוע אפשרות של מרידות במלך אשור מכיוון שכאשר העם מפוזר בנפרד במקומות רבים אין לעם יכולת לארגן מרד.

(2) מדיניות ההגליה של אשור גרמה נזק עצום לעשרת השבטים, משום שפיזורם גרם לכך שהם אבדו את אחדותם והשתייכותם הלאומית והפכו להיות חלק מן העמים שאליהם גורשו.

שאלה 3

סעיף א

תיאורים המנבאים את החורבן: (1) "ושמתים לשמה ולשרקה ולחרבות עולם" כלומר ממלכת יהודה תהפוך להיות חרבה ושוממה. (2) "והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה..." החורבן יגרום להפסקת כל השמחות של העם.

סעיף ב

לפי דברי דוד בן גוריון, ירמיהו הכיר בכך שאין שום סיכוי שמרד יהודי באימפריה הבבלית יצליח. בבל היתה ממלכה חזקה עם צבא עצום ולמרות זאת צדקיהו מלך יהודה יוצא למרד במלך בבל (מלכים ב', כ"ד 20). התוצאה של מרד זה היתה חורבן ירושלים ובית המקדש. ירמיהו מוסיף ואומר שבסופו של דבר גם ממלכת בבל החזקה תאבד מכוחה ותיפול.

סעיף ג

(1) ניתן ללמוד מהכינוי "עבדי" ביחס למלך בבל את התפיסה הרואה בה' אל השולט במהלכי ההיסטוריה על ידי השליטה בכל הממלכות בעולם ובכלל זה מלך בבל. כל מעשיו של מלך בבל הם בעצם רצון ה'.
(2) התפיסה בתת סעיף הקודם היא שהאל הוא אל אוניברסלי, כלומר ה' שולט בכל העולם ולא רק במה שמתרחש בממלכת יהודה.

סעיף ד

(1) הרעיונות העולים מירמיה פרק כ"ה ופרק כ"ו: (1) רעיון החזרה בתשובה והאפשרות לשינוי: "שובו נא איש מדרכו הרעה..." (2) הרעיון שלפיו לירושלים אין "חסינות" למרות היותה העיר הנבחרת הרי שגורלה תלוי בהתנהגות העם.

(2) לדעתי, העם העדיף שלא לשמוע בקול ירמיהו כי היה יותר קל להם להמשיך לחטוא ולהתנהג כפי שהיו רגילים. השינוי דרש מהם כוחות והם העדיפו את הדרך הקלה והרגילה.

פרק שני – נושאי החובה

שאלה 4

סעיף א

ביחס לערים הרחוקות שתי דרכי ההתנהגות הן: יש להציע לתושבי העיר הרחוקה את האפשרות להיכנע. אם הם מסכימים אין צורך להילחם אלא לוקחים אותם כעבדים ומטילים עליהם מיסים. אם אינם מוכנים להיכנע יוצאים למלחמה בעיר זו. מלחמה זו היא "מלחמת רשות" שבה יש להרוג רק את הגברים. את הנשים והילדים לוקחים כעבדים ואת הרכוש כשלל.

סעיף ב

(1) מלחמת מצוה היא המלחמה לכבוש את ארץ כנען ובה יש להילחם כנגד כל הערים הקרובות. במלחמה זו החוק מצווה להרוג את כולם: "לא תחיה כל נשמה". הנימוק להתנהגות זו הוא נימוק דתי כלומר החשש שתושבי הערים הקרובות ישפיעו על העם וילמדו את העם לעבוד אלילים: "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם".

(2) ציווי זה מעלה קושי מוסרי: איך אפשר לצוות על הרג של כל העמים, כולל הילדים שלא עשו דבר רע? זהו מעשה לא מוסרי!

שאלה 5

סעיף א

הטענה שאיוב מביע חרטה: איוב מבין שהוא "עפר ואפר" כלומר שהוא בשר ודם ולא מסוגל להבין את חוכמתו של האל ודרך הנהגתו את העולם.

הטענה שאיוב מוצא נחמה: איוב מתנחם בכך שהוא זכה שה' יתגלה אליו באופן אישי.

סעיף ב

לדעתי איוב לא מוצא נחמה, משום שלמרות ההתגלות האלוהית, הרי שאיוב בעצם לא מקבל תשובה או הסבר לטענותיו על חוסר הצדק שבו ה' פעל כלפיו.

שאלה 7

סעיף א

ראשי האבות לא היו מוכנים לשתף את צרי יהודה ובנימים בבניית בית המקדש כי צרי יהודה ובנימין האמינו באלים שונים ולא קבלו את האמונה המונותאיסטית של שבי ציון. לטענת ראשי האבות, בית המקדש מיועד לה' אלוהי ישראל ומי שמאמין באלים אחרים לא יכול להשתתף בבנייתו.

סעיף ב

הפעולה שהצליחה - צרי יהודה מלשינים בפני מלך פרס שהיהודים מורדים בו והבניה נעצרת.

הפעולה שלא הצליחה – צרי יהודה ובנימין "מבהלים" ומנסים להפריע לעבודות הבניה.

פרק שלישי – נושאי ההרחבה

שאלה 9

סעיף א

החשש בספר דברים פרק ו הוא שכאשר עם ישראל יכנס לארץ כנען הוא ישכח את ה' משום שהארץ כבר בנויה ומלאה כל טוב מבלי שהעם יצטרך להתאמץ ולכן הם ישכחו את ה' ויתחילו להאמין באלוהי העמים בגרים בארץ.

החשש בספר תהילים קל"ז הוא שעם ישראל נמצא בגולה, על נהרות בבל הרחק מארץ ישראל ועצם הימצאותם הרחק ממולדתם עלולה לגרום להם לשכוח את עברם.

סעיף ב

ההכרזה "אם אשכך ירושלים תשכח ימיני" הפכה להכרזה מכוננת משום שהיא מצביעה על חשיבותה של העיר ירושלים וארץ ישראל בחיי העם גם לאורך שנות הגלות הארוכות העם שומר אמונים לארץ ומחכה שיוכל לשוב אליה. גם בזמן שמחה כגון חתונה מכריזים על הגעגוע והציפיה לשוב לירושלים.

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח

שאלה 10

דוגמאות למעשים המבטאים אבל של דוד על מות שאול:

דוד קורע את בגדיו: "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם"

דוד סופד ובוכה על מות שאול: "ויספדו ויבכו"

דוד ואנשיו צמים כאות אבל על מות שאול: "ויצומו עד ערב"

שאלה 11

סעיף א

לפי שמואל א פרק ב', שאול ביקש מן הנער העמלקי שיהרוג אותו. לפי שמואל א' פרק ל"א, שאול עצמו נפל בכוונה על חרבו והתאבד.

סעיף ב

הנער מראה לדוד את הנזר (=הכתר) והצמיד של שאול, וכך דוד משתכנע שהנער אכן דובר אמת: "ואקח הנזר אשר על ראשו ואצעדה אשר על זרועו ואביאם אל אדוני הנה".

שאלה 12

הרמזים לכך שדוד הוא זה שימלוך לאחר שאול:

הנער העמלקי מתייצב דוקא בפני דוד ומבשר לו על מות שאול ומשתחוה בפניו.

דוד נותן הוראה להרוג את הנער העמלקי והוראתו מתקבלת ומתבצעת.

דוד הוא זה שמקבל את הכתר והצמיד של שאול.

שאלה 13

סעיף א

הביטוי "משיח ה'" מופיע בפסוקים ככינוי לשאול המלך. שאול היה שליח האל שנבחר בידי ה' להיות מלך על ישראל ולכן מי שהורג אותו חייב מוות: "איך לא יראת לשלוח ידך לשחת את משיח ה'...".

סעיף ב

המסר שדוד מבקש להעביר באמצעות הריגת הנער העמלקי הוא שמלך ישראל הנבחר בידי האל הוא אדם שאין לפגוע בו בשום אופן. כמו כן דוד מבקש להעביר מסר כלפי מי שיבקש לפגוע בו כאשר הוא עצמו יהיה מלך על ישראל.

*** זוהי הצעת הפתרון לבגרות של האתר תנוכ"ו. שימו לב! התשובות מנוסחות בקצרה ובתמציתיות ויתכנו תשובות נכונות נוספות שלא הובאו כאן. בהצלחה!**